

maakt explicitering van de argumentrelaties via flexie onnodig en daarom in dialecten met clusterdoorbreking deflexie in de vorm van vaste aansluitingen toegestaan. Het lijkt me onjuist om te spreken van een vorm van deflexie die toegestaan wordt door de woordvolgorde. Er is geen dialect waar alleen de stam *ga* gebruikt wordt voor de eerste persoon meervoud. Als de stam *ga* voor de eerste persoon meervoud gebruikt wordt, volgt direct op die stam de clitic/het pronomen *me*. Er is dus geen sprake van een verlies van formele explicitering argumentrelaties en dus gaat de parallel met typologische verbanden tussen woordvolgorde en flexie mank.

Hoewel ik niet overmatig enthousiast ben over hoofdstuk 6, is het werk van De Vogelaer in zijn geheel de moeite waard. De data zijn rijk en de keuze om alle subjectmarkeerders (flexie, clitics, pronomina) en hun onderlinge interacties in een taal naast elkaar te bespreken verdient navolging. Het streven van De Vogelaer dialectologie en typologie te combineren is daarbij lovenswaardig. Om voor meer wisselwerking tussen typologisch onderzoek en dialectonderzoek te zorgen, zou een Engelstalige rapportage voor de hand liggen. Door in deze nieuwe rapportage meer verbanden te leggen tussen verschillende theoretische analyses en door concrete patronen van abstracte mechanismes te onderscheiden, zou de suggestie dat het Nederlands vooral een rare taal is genuanceerd kunnen worden. Er moet een verklaring komen voor het feit dat een taal als het Nederlands kan bestaan en geleerd kan worden.

Suzanne Aalberse

Thom Mertens, Patricia Stoop en Christoph Burger, *De Middelnederlandse preek*. Hilversum: Verloren, 2009. (Middelleeuwse Studiën en Bronnen CXVI). – 219 pp. ISBN 978 90 8704 058 1. € 19,-

In twee VNC-projecten (Antwerpen/Amsterdam) werden tijdens het afgelopen decennium middeleeuwse preken in onze moedertaal opgespoord en opgelijst. Dat resulteerde in het *Repertorium van Middelnederlandse preken in handschriften tot en met 1550* (Leuven; 2003-2008), een belangrijke stap op weg naar een exhaustieve analyse van een nog te weinig onderzocht tekstgenre uit de Nederlandse literatuur. Met *De Middelnederlandse preek* is nu een nieuw hulpmiddel beschikbaar om het omvangrijke prekenbestand te lijf te gaan. De bundel bevat zes artikelen, van een erg ongelijke omvang, maar ook kwaliteit, die de Middelnederlandse

preek vanuit verschillende invalshoeken benaderen. Het openingsartikel vormt daarbij zonder twijfel de waardevolste bijdrage. Daarin neemt Thom Mertens in net geen zestig pagina's een erg verdienstelijke poging om de Middelnederlandse preek voor het eerst als geheel te ontsluiten: hij bakt het genre af, geeft vorm- en functiemarkers aan, bespreekt het moeilijke verband tussen de *in se* orale aard van het preken (= 'predicatie') en het schriftelijke van de overgeleverde preekteksten, biedt een kort historisch overzicht van de Middelnederlandse preek, geeft een drietal preken uit en schenkt het onderzoek tot slot een voorstel voor een sluitende terminologie. In zijn bijdrage is Mertens er mijns inziens in geslaagd om het moeilijke evenwicht tussen theoretische classificatie en daadwerkelijke overlevering in de grootst mogelijke mate te respecteren. Zoals de auteur zelf aangeeft, heeft zijn synthese van het genre dan wel een voorlopig karakter, maar ze biedt toch een mooie basis voor toekomstige analyses en om een aantal thesen in vraag te stellen (bijvoorbeeld omtrent het verband tussen biechtvaderpreken en verzamelingen losse punten; p. 42).

De winst die het *Repertorium van Middelnederlandse preken* voor het onderzoek van de geestelijke letterkunde oplevert, toont vooral Christoph Burger in zijn bijdrage over de 'preek over de gulden berg' (Nicolaas van Straatsburg; eerste helft veertiende eeuw) overtuigend aan. De gerepertorieerde overlevering van die preek maakt haar belang nu immers extra duidelijk. Dat Burger anders dan de overige auteurs in de bundel vanuit een historisch-theologische invalshoek werkt, verhoogt vanzelfsprekend de waarde van *De Middelnederlandse preek*. Een pluspunt is ook in deze bijdrage de editie van (twee versies van) de besproken tekst, zodat de lezer de geboden inzichten meteen kan toetsen.

De bundel telt evenwel ook een tweetal minder geslaagde bijdragen. Gemeenschappelijk hebben die een schijnbaar ontbrekende eindredactie. De uiteenzetting van Maria Sherwood-Smith, over *Een nuttelijc boec den kerstenen menschen* toegeschreven aan Willem de Biechtvader (eind veertiende eeuw), lijkt in een spoedtempo te zijn opgesteld en voegt weinig toe aan het artikel dat Geert Warnar in 1989 aan die tekst wijdde. Ook de bijdrage van Gerrit Zielerman aan *De Middelnederlandse preek* had door een diepgaande revisie in grote mate aan kwaliteit kunnen winnen. Een aantal van zijn inzichten over de 'evangelien door het jaar met hun glossen' verdienen het zonder twijfel om door toekomstig onderzoek te worden meegenomen, maar ze liggen nu bedolven onder tal van onhel-

dere passages en irrelevante informatie (waarom doet Zieleman bijvoorbeeld het terminologische werk van Mertens in diens openingsartikel nog eens over?). Bovendien rust de hoofdhypothese – dat Johannes Scutken (†1423), de bewaarder van de Dietse boeken in het regulierenklooster Windesheim, verantwoordelijk zou zijn voor een welbepaalde tekstgroep (vrf8) van Middelnederlandse evangeliën met hun glossen – op een erg wankel basis. Zieleman steunt immers al te zeer op een *close reading* van een bepaalde zinsnede in het *Chronicon Windeshemense* van Johannes Busch (†1479; zie hieronder), en gaat er daarbij stilzwijgend van uit dat Busch de in het hedendaagse onderzoek geijkte termen voor de verschillende (volkstalige) handschriftentypen op consequente wijze heeft aangewend. Een dergelijke werkwijze heeft ook voor het onderzoek van de Middelnederlandse psalmvertalingen – die in het bericht van Busch in één adem met de evangeliepreken worden genoemd – niets opgeleverd (en dat geeft Zieleman ook aan). Erger is dat hij nauwelijks gebruik maakt van literatuur uit de laatste twee decennia en zijn hoofdhypothese daarom (onder meer) op een verouderde handschriftdatering heeft gebouwd (hs. Cambridge, HUL: Typ. 132 H is niet omstreeks 1420 geschreven, maar is ruim een halve eeuw jonger). Bovendien gaat Zieleman her en der uit van een aantal onderstellingen die gemakkelijk onderuit te halen zijn. Zo kan voor hem *et alia quedam similia* in het bekende citaat van Busch over Scutkens vertaalactiviteiten (*Quosdam eciam libros – videlicet evangelia per annum et psalterium, singula cum suis glosis ex dictis sanctorum per ipsum collectis, et alia quedam similia, ex latino vertens in teutonicum*) enkel verwijzen naar de cantica die vaak de psalmen vergezellen – iets waarop hij dan verder bouwt – maar men zou ook kunnen denken aan andere teksten uit het officie, zoals de hymnen. Zieleman bewijst in zijn bijdrage zijn immense kennis van de Middelnederlandse geestelijke literatuur, maar hij heeft mij van de geldigheid van zijn hypothesen niet weten te overtuigen.

Twee lezenswaardige artikelen sluiten de bundel af. In het voorlaatste zet Patricia Stoop haar (ondertussen afgerond) dissertatie-onderzoek naar de vijftiende-eeuwse biechtvaderpreken in het Brusselse regularissenklooster Jericho uiteen. Ook hier verhoogt de editie van een zestal preken de waarde van de bundel aanzienlijk. Een tweede, wederom interessant artikel van Thom Mertens rondt *De Middelnederlandse preek* af. Deze prekenvorser bespreekt daarin een tot nog toe nauwelijks bekend subgenre, namelijk dat van het (zeldzame) formulier voor de predica-tieliturgie (*Een forme ende maniere van preken*).

Voor we aan het finale oordeel toekomen, moet er nog op gewezen worden dat de eindredactie van zowat alle bijdragen beter had gekund – hier en daar ontbreken voornaamwoorden, voorzetsels en andere essentiële zinsconstituenten – en dat het lettertype van het notenapparaat ook in deze uitgave van Verloren net te klein is om comfortabel te worden gelezen.

De Middelnederlandse preek is een voor een goede twee derde geslaagde compagnon bij het recent verschenen *Repertorium van Middelnederlandse preken in handschriften tot en met 1550*. Niet alleen geeft het de gebruiker van die lijst een idee van hoe hij een en ander dient te interpreteren, bovendien zet het de toon voor toekomstig onderzoek van het weelderige preken-genre in het Middelnederlands.

Youri Desplenter

Nil Volentibus Arduum, Tieranny van Eigenbaat (1679). Toneel als wapen tegen Oranje, bezorgd en ingeleid door Tanja Holzhey en Kornee van der Haven, melodienotatie verzorgd door Rudolf Rasch. Zoeterwoude: Astrea, 2008 (Duivelshoekreeks). – 224 pp. ISBN 978 90 75 179 26 2. €18,50.

Het is een uitstekend initiatief van Kornee van der Haven en Tanja Holzhey dat zij *Tieranny van Eigenbaat* van Nil Volentibus Arduum hebben uitgegeven. Daarmee hebben zij een van de minder toegankelijke toneelstukken van het Kunstgenootschap in een politiek en literair kader geplaatst en zo weer leesbaar gemaakt voor een modern publiek. Enkele delen van dit toneelstuk werden gezongen, en hieraan wordt in de uitgave veel aandacht besteed. De liederen zijn door Rudolf Rasch voorzien van een moderne muzieknotatie, waarbij hij gebruik heeft gemaakt van de *Minneliederen* (1684) van Andries Pels, waar ze allemaal in voorkomen. Dit draagt zeer bij tot het verlevendigen van deze tekst, en het is dan ook te hopen dat veel moderne lezers er plezier en inspiratie in vinden. Bijzonder instructief is zijn toelichting bij de liederen, waarin de problemen van tekstplaatsing (inclusief het begrip *sineresis*, het verschijnsel dat er meer lettergrepen dan noten zijn) en van muzieknotatie helder worden uitgelegd.

Het genre zinnespel mag dan afwijken van de klassieke treur- en blijspelcultuur van het Frans-classicisme, het blijkt aan het eind van de zeventiende eeuw allerm minst uitgestorven te zijn: behalve deze *Tieranny* uit 1679 verscheen nog *de Ondergang van Eigenbaat in het eiland van Vrykeur* (1707), ook door Nil, waarschijnlijk